

Жінка нескореної долі

Стою, як явір над водою,
Схиливсь, але не зломлений.
Моє коріння – за тобою,
Моя відвага – в поколіннях.

Олена Теліга

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної військової адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара

Жінка нескореної долі

Біобібліографічне досьє

Полтава – 2026

УДК 016:821(477.53)

Ж 96

Укладач: *Надія Карпінська*

Жінка нескореної долі : біобібліограф. досьє / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеся Гончара ; уклад. Н. Карпінська. – Полтава : ПОБЮ імені Олеся Гончара, 2026. – 32 с.

Олена Теліга – українська поетеса, публіцистка, літературна критикиня та діячка ОУН. Її життя було яскравим і сповненим рішучості, але, на жаль, трагічно обірвалося: її розстріляли нацисти в Бабиному Яру в окупованому Києві. Про її життя, творчість, боротьбу за незалежність України та непросте повернення Олени Теліги в Україну – йдеться у виданні

Біобібліографічне досьє буде цікавим широкому колу читачів, зацікавлених у вивченні й осмисленні життя і творчості поетки та збереженні національної пам'яті.

ЗМІСТ

<i>Від укладача</i>	4
<i>Життєвий шлях</i>	6
<i>Вірні у житті, вірні у смерті</i>	10
<i>Муза-натхнення української ідеї</i>	14
<i>Дорогою честі: Олена Теліга і ОУН</i>	16
<i>Творча спадщина</i>	20
<i>Ушанування пам'яті</i>	21
<i>Відомі люди про Олену Телігу</i>	24
<i>Видання з фондів бібліотеки</i>	25
<i>Твори Олени Теліги</i>	29
<i>Електронні ресурси</i>	30

Від укладача

Ця жінка не знала страху та перепон – ані в політичному житті, ані в особистому. Олена Теліга говорила про вільне кохання, любила фото та красиве вбрання. Підробляла танцівницею та моделлю, любила фліртувати з чоловіками, але не вважала себе красунею. Якою була в житті репресована поетка? Що встигла за свої 36 років, окрім написання 41 вірша і боротьби за Україну, за яку віддала життя?

Про українську поетесу Олену Телігу (Шовгенеу) ми знаємо дуже мало. Довгий час ім'я її було поховано разом з тілом в братській могилі, заховано під радянськими заборонами й ідеологічними контролюми, несправедливо стерто з пам'яті народу. Лише сьогодні з темряви виринають окремі факти її життя, віднаходяться загублені вірші, повертається заслужена шана. А між тим, що можна сказати про неї, як про людину? Мабуть, пригадається найперше те, що палка патріотка й захисниця держави, величезний поетичний талант, вона спізнала найважливіше – любов до народу і любов до людини.

Олена Теліга стала одною з чи не найбільших постатей, які започаткували нову добу в житті українського народу. Після Лесі України – Олена Теліга найбільша жіноча постать в українській літературі. Своїм творчим життям і героїчною смертю вона стала новим символом невмирущості української нації.

Як тип нової жінки-героїні, вона не замкнулася у рамки великої поетеси, але рівночасно зі своєю творчістю, стала в ряди українського політично-революційного руху, програмою якого була боротьба за повну свободу української нації. Олена Теліга була і загинула як дійсний революціонер в рядах Організації Українських Націоналістів.

Для висвітлення портрету Олени Теліги, біобібліографічне досьє складається з двох частин. Перша частина видання відкривається повнотекстовими матеріалами про життя і діяльність поетки. Друга частина – бібліографічна, яка складається з бібліографії використаних джерел.

Посібник містить бібліографічні описи праць, серед яких джерела інформації з:

- ✓ періодичних видань,
- ✓ монографій,
- ✓ науково-популярних видань,
- ✓ книг та збірників,
- ✓ Інтернет-видань.

Основними джерелами добору літератури стали: каталоги та картотеки Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва імені Олеся Гончара, Інтернет-ресурси.

Також для зручності користування та розкриття змісту біобібліографічного досьє створено допоміжний апарат:

- ✓ зміст;
- ✓ від укладача;
- ✓ основний тематичний ряд;
- ✓ список переглянутих і аналітично розписаних джерел.

Бібліографічний опис здійснено згідно з чинними державними стандартами та згрупований в алфавітному порядку за прізвищами авторів або назвами творів. Опис подається мовою видання.

Показчик не претендує на вичерпність, не всі джерела переглянуті de visu/

Видання розраховане на широке коло користувачів.

Електронна версія показника розміщена на сайті Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва імені Олеся Гончара https://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=5&lang=uk та блогу «Світ бібліографа» <https://polbibliograf.blogspot.com>

Життєвий шлях

**«Душа горить – життя таке іскристе.
Забрати все! Себе віддати всьому!..»**

Теліга Олена

Олена Теліга народилася 21 липня 1906 року в с. Ільїнському в Підмосков'ї в інтелігентній українській родині.

Батько – Іван Опанасович Шовгенев, родом з околиць степового Слов'янська, був напрочуд інтелігентною й освіченою людиною, відомим ученим, інженером-гідротехніком, а мати – Уляна Степанівна Нальянч-Качковська, вчителька, походила з Поділля, з давньої української православної священницької родини, що мала білоруське коріння.

Іван Опанасович та Уляна Степанівна розмовляли зі своїми дітьми винятково по-російськи, але між собою – частіше українською, рідною для обох мовою. Батьки ніколи не цуралися свого українського походження і цей факт мав свій вплив на формування світогляду майбутньої поетки.

Швидко опанувавши азбуку, Олена відчула неабияке зацікавлення книжками. У домі була чимала бібліотека, тож дівчина могла вибирати те, що їй до вподоби, і значну частину свого вільного часу присвячувала читанню. З головою поринала у світ казок, не відриваючись читала російську та французьку поезію. А от української не знала...

Відповідне культурне середовище, читання книжок, відвідування театрів спонукало дівчину взятися за перо. Щоправда, перші спроби виявилися незграбними, тож про них пізніше Олена говорила жартома.

У 1911 році, коли Оленці виповнилось п'ять років, родина Шовгеневих переїхала до Санкт-Петербурга, де батько працював інженером-гідротехніком, а потім – віце-директором департаменту земельних поліпшень, очолював технічний і гідрологічний комітети, викладав у Петроградському інституті шляхів сполучення.

Звідти, у травні 1917 року родина переїхала до міста Ізюм на Харківщині, де Іван Опанасович став працювати у Міністерстві залізничних шляхів сполучень.

У вересні 1918 р. Івана Шовгенева запросили на роботу до Києва на посаду професора Київського політехнічного інституту. У Києві Оленка спочатку навчалася у третьому класі приватної жіночої гімназії, а потім, коли у 1919 році приватну освіту скасували, перейшла до звичайної «трудової школи».

Згадуючи своє дитинство, Олена писала своїй подрузі: «Батько, яко інженер, їздив по різних кінцях бувшої Росії і тягав нас за собою. Лише літо, і то не часто,

ми проводили на рідній для батька Харківщині, але в різних місцях, так що і вона не була моїм «домом»... Для мене цим домом став Київ».

Під час революційних подій в Україні, Іван Опанасович став міністром уряду Української Народної Республіки, а старший брат Сергій – вояком армії УНР.

Після поразки української державності батько і брат у 1920 році змушені були виїхати в еміграцію, сподіваючись за тиждень-два повернутися, а 13-річна Олена з матір'ю і молодшим братом залишилась у Києві. Невдовзі настає голод і розруха. Щоб звести кінці з кінцями, мати продавала хатні речі, а Оленка влаштувалась посильною в Київський політехнічний інститут, де нещодавно працював батько. До великих матеріальних нестатків додається постійне цькування. На Олені міцно закріпився ярлик «петлюрівки».

«З таємничою радісною усмішкою мила я підлогу і закопчене начиння, з такою ж усмішкою ганяла і розносила повістки або пиляла дрова, – писала Олена в листі до подруги – Наталі Лівницької-Холодної. – Все це мене мало обходило, і все я робила мов у сні, робила старанно, але не переймаючись всім цим... Коли ж кінчалася моя щоденна праця, тоді життя було мов квітка, що ледве починає розпускатися, а що має тисячі пелюстків. Кожний вірш, образ, захід сонця, кожне миле обличчя і ніжне слово приймала моя душа гостро і здивовано. Весь світ був для мене, а я для всього світу».

Невдовзі мати Олени зрозуміла, що за радянської влади вона не зможе дати дітям не лише доброї освіти, а й зберегти їхнє життя. У 1922 році Олена з матір'ю та братом теж вирушили в еміграцію. Дорога на захід була важкою, сповненою великих небезпек, проте саме в дорозі, Олена по-справжньому почала пізнавати Україну та її народ. Їхній шлях пролягав через Вінницю, де червоноармійці затримали й на деякий час заарештували втікачів. Потім – Кам'янець-Подільський. Далі знову довга дорога, перехід кордону. Олена опиняється в польському містечку Тирнові, де тоді було чимало інтернованих вояків Української армії.

Олена чи не вперше отак зблизька побачила людей, які зі зброєю в руках воювали за Україну. Зустріч із батьком принесла щасливі хвилини радощів, такі доречні після важкої й небезпечної подорожі.

Згодом родина Шовгенових перебирається до Чехословаччини, у Подебради. Там батько Олени отримав посаду ректора Української Господарської Академії. У Подебрадах дівчина навчалася на Українських матуральних курсах, щоб отримати «матуру» – документ, який давав право вступу до вищої школи, щоб згодом вступити на історико-філологічний факультет Українського Педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі.

Подєбрадський період життя Олени надзвичайно цікавий, сповнений різноманітних знайомств і зустрічей. Тут поступово кристалізується її українське «я». Зокрема, у Подєбрадах вона знайомиться з Леонідом Мосендзом, який не лише готує її до вступу в інститут, а і як колишній вояк Української армії, талановитий поет і відомий вчений допомагає знайти середовище, яке могло б не лише її зацікавити, а й виявити творчі можливості.

У Подєбрадах Олена Теліга потрапила в справжній несамолюбний вир суспільно-політичного й культурно-літературного життя.

Тут і петлюрівці, і гетьманці, які сваряться між собою в клубах і читальнях. Тут і дискусії про літературний авангард, традиції й класику. Щоправда, тоді всі політичні суперечки Олені видавалися несерйозними, бо гадала, що вони не мають сенсу, якщо не існує якоїсь нової державницької візії.

Намагалася триматися осторонь російських шовіністичних зібрань, хоч відставні білогвардійські офіцери приділяли їй знаки уваги й час від часу запрошували на свої заходи.

Проте один виступ під час зібрання українських емігрантів її зацікавив. На трибуну вийшов худорлявий юнак невисокого зросту. Нервовим рухом поправляючи круглі окуляри, він запитував:

– Що дала нам визвольна боротьба? Яку науку? Яку традицію нам залишила? Який дороговказ? А потім сам і відповідав на свої запитання:

– Здегенерованих морально й духовно письменників, що свій талант і темперамент поклали, щоб отруїти суспільство. Наш провід потрапив до рук кабінетних і соціалістичних доктринерів, вселюдських гуманістів, таких далеких від реальної роботи й кривавої бурі життя. Правих державників, що на першому ковзкому місці не знайшли нічого кращого, як оголосити волею гетьмана федерацію з Москвою, безсилим істериків, психічних і духовних дегенератів та просто дрібної шпани.

«Сміливо, гостро, ефектно», – подумала Олена й покинула зібрання. Проте перед тим про всяк випадок запитала сусіда поруч:

– Хто цей чоловік, який так палко виступає?

– Микола Сціборський, – прозвучало у відповідь.

Тим часом батько якось сказав їй, що передусім треба здобути освіту, а от політикою цікавитися не варто. Звісно, донька прислухалася до його поради, однак все-таки намагалася цікавитися всім. Як-от українською культурою й літературою, хоч все ще була російськомовною.

У неї виникли труднощі з навчанням. Однак Шовгеневи не могли дозволити собі найняти репетитора. Батьки порадили Олені записатися на безплатні курси, які проводить якийсь Леонід Мосендз. Сталося так, що колишній вояк армії УНР став для Олени Теліги не тільки талановитим викладачем, який відкрив їй красу точних наук – математики, геометрії, хімії, а й великим другом.

Згодом Олена розпізнала в ньому блискучого поета й ерудованого літератора. Він щедро ділився з нею своїми знаннями. Послідовно, проте ненав'язливо скеровував думки в річище української ідентичності й духовності.

Олена це не тільки бачила, а й відчувала, однак не протестувала. Навпаки, її опановувало почуття глибокої вдячності. Доля так розпорядилася, що надалі їхні шляхи розійшлися. Однак глибоку симпатію до Леоніда Мосендза вона зберегла на все життя, присвятивши йому поетичний шедевр.

Від Леоніда Мосендза вона дізналася про діяльність у Подєбрадах напівпідпільної Легії українських націоналістів – молодіжної організації українців-емігрантів, яка шукала нові шляхи національно-визвольної боротьби.

Центром Легії були Подєбради, зокрема місцева Українська Господарська Академія, де вирувало українське наукове, культурне й політичне життя, і де зазвичай працювали й навчалися емігранти зі східної України.

На початках Легія не була так виразно ідеологічно скристалізованою структурою, як, скажімо, Українська військова організація під проводом Євгена Коновальця, і певний час там мали значні впливи монархисти. Але дуже скоро наполегливі студії й ідеологічна праця призвели до виразного націоналістичного забарвлення Легії.

Серед інших емігрантських організацій Легія була однією з найчисельніших і добре структурованих. Осередки цієї організації були в Парижі, Люксембурзі, Берліні, Відні та інших містах Європи.

У ЛУН було вперше прийняте вже традиційне вітання «Слава Україні!». Організація мала свою відзнаку у формі щита в українських національних барвах із Тризубом. Щит охоплював колом ланцюг як символ соборності. На щиті був напис: «Думка – думкою, меч – мечем!».

До речі, ЛУН стала першою організацією, яка почала вживати такі сьогодні звичні слова, як «націоналіст» і «націоналістичний». З її лав вийшов видатний діяч націоналістичного руху Микола Сціборський.

У середовищі Легії народилася ідея об'єднання організаційно розрізнених, але ідейно близьких організацій в одну монолітну й впливову силу, здатну визволити й об'єднати Україну.

Від Леоніда Мосендза Олена дізналася про політичну платформу Легії, окремі розділи якої їй особливо імпонували, зокрема, де зазначалося, що «Легія ставить своїм завданням повне визволення українського народу з-під

чужинецького поневолення шляхом послідовної боротьби всіх національно-державних сил з окупантами українських земель; створення Суверенної Соборної Української Держави у її етнічних і державних межах; охорону національної незалежності».

Відвідуючи різноманітні студентські зібрання, Олена бере активну участь у гарячих дискусіях. Відтак Олена знайомиться з Євгеном Маланюком, Юрієм Дараганом, Василем Куриленком, Наталією Лівицькою-Холодною, Оксаною Лятуринською, Олегом Штулем.

Не обходилося і без сутичок. Так, на одному із зібрань в Народному Домі, де були присутні російські емігранти-монархісти, пролунали образливі випадки проти української мови. Олена Теліга одразу знайшла в собі мужність, щоб безкомпромісно заявити:

– Ви – хами! Та собача мова – моя мова! Мова мого батька та моєї матері. І я вас вже більше не хочу знати. З того часу Олена більше не говорила російською й обрала майбутній фах – українська мова і література.

На одній із таких вечірок вона знайомиться з Михайлом Телігою, високим вродливим юнаком, який походив із Кубані й був старшиною армії УНР. Знайомство Олени й Михайла переросло в кохання.

Вірні у житті, вірні у смерті

Їй пощастило. На її короткому, але яскравому шляху зустрілось кохання – справжнє, непритворне, глибоке. Молода чорноволоса дівчина з інтелігентної сім'ї приваблювала до себе людей і зеленооким іскристим поглядом, і невтомною вдачею. Теліга мала дивовижну здатність заворожувати всіх лише самим фактом своєї появи. Перед війною один емігрантський журнал у Польщі подав на неї шаржик з підписом: «А за мною молодою ходять хлопці чередою!». Вона сердилась – не за «череду хлопців», а за те, що їй намалювали кривого капелюшка, а вона ж носила його як справжня варшав'янка! Отакими-то смарагдовими чарами й був зачарований і високий юнак з Кубані, що майстерно грав на бандурі, Михайло Теліга – майбутній чоловік поетеси. Позналилися вони на концерті в Студентському домі в Празі у грудні 1924 року. Та Олена ще говорила російською мовою, і, мабуть, так би і продовжувала, якби студенти Подєбрадської господарчої академії, в якій викладав її батько, не взялися вивчити дівчину на українку. «Найзаповзятіше взявся за це кубанець, бандурист Михайло Теліга», – свідчила потім Наталя Лівицька-Холодна.

Зустріч з Михайлом Телігою змінила життя Олени назавжди. Це був саме він, хто зробив її такою, якою увійшла вона в історію, – непримиренною патріоткою, талановитим поетом. 1 серпня 1926 р. пара стала на рушник. Вінчання відбулося в євангельській церкві за православним обрядом, а на весіллі молода з молодим танцювали козачок. «Оцей спільний «Козачок» молодої, стрункої пари був видовищем, що його так легко не можна забути!», – писала подруга Олени Зоя Плітас. Так, як танцювали вони в танці, йшло подружжя по всьому житті.

У товаристві, до якого належала Олена, звістка про її шлюб з Михайлом Телігою, викликала, м'яко кажучи, здивування.

Олена – ексцентрична, говірка, непосидюча, сфокусована у світ своїх емоцій, які карколомно змінюються, геть не пасувала Михайлові – урівноваженому, спокійному, небалакучому, який мислив раціонально, зважував на всі обставини й ніколи не ухвалював рішень під впливом емоцій.

Однак цьому шлюбові дуже зрадили батьки Олени. Михайло вселяв у них упевненість. Гідність, з якої він переживав емігрантські будні, викликала до нього повагу. Українець з Кубані, вояк армії УНР і рафінований інтелігент, який знав історію свого роду, співав українські пісні й понад усе любив їхню доньку й Україну.

Михайло Теліга походив із давнього козацького роду. На Кубані Михайло навчався в українській гімназії, любив читати, чудово грав на бандурі, закінчив школу кобзарства.

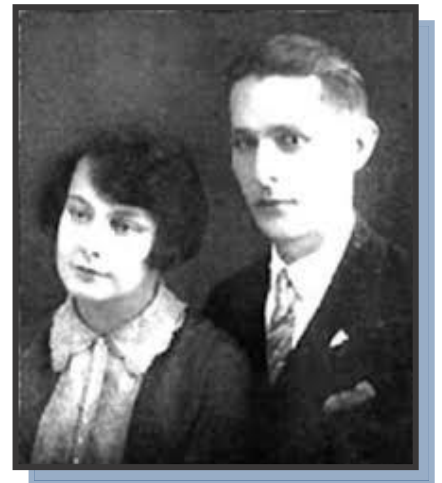
Під час революції у Катеринодарі очолив маніфестацію з жовто-блакитним прапором у руках. У неповних вісімнадцять років прийняв для себе рішення: як маю десь загинути, то краще вмерти за Україну.

Приїхав у революційний Київ. Під час антигетьманського повстання у 1918 році вступив до Армії УНР та брав участь у боях проти більшовиків.

Ніколи не розлучався з бандурою, яка в його талановитих руках возвеличувала предків-козаків, оспівувала волю й боротьбу за незалежність Української держави.

Михайло Теліга закохався в Олену до нестями. Водночас усвідомлював складність її характеру, схильність до емоційних вчинків. Належно розумів її вагу в суспільстві, зокрема в емігрантському середовищі. Визнавав непересічний поетичний і літературний таланти, вірив у її славне майбутнє.

Олена зачарувалася цим кубанським козаком, у якому бачила свого соратника, що розуміє її і готовий підтримати в будь-яких життєвих обставинах.

Усе життя Михайло опікав Олену, був у її тіні. Деякі біографи Олени Теліги вважають, що подружжя жило за принципом вільного кохання. Ось уривок її листа, який Олена писала Михайлові ще до одруження: *«Любов свободна, Михайлику, і я ніколи не візьму ніяких обіцянок і нічого такого. Робіть, любий, як знаходите краще, ходіть всюди, знайомтесь, танцюйте, фліртуйте. І мені Ви ніколи не зробите неприємності. Тільки така любов гарна, як у нас,*

коли вона не обов'язок, а світле, радісне, вільне щастя! Тільки будьте завжди щирим, а я знаю, що я для Вас єдина».

1929 року Михайло закінчив Українську господарську академію, здобувши фах інженера-лісівника. Восени того ж року подружжя виїхало до Варшави. Польща зустріла Телігів непривітно. Роботу знайти було важко. Почалось емігрантське життя «бездомних волоцюг» із щоденним пошуком роботи... Їм було нелегко. Михайло заробляв працею інженера-землевпорядника у Желязній-Жондові. Коли в дружини не було можливості вчителювати, то вона співала під акомпанемент чоловікової бандури в ресторанах і кабаре. Олені доводилося пробувати себе й у ролі манекенниці, аби отримати якийсь гріш. Звертаючись до чоловіка, вона зазиратиме в прийдешнє:

*«Не цвітуть на вікні герані –
Сонний символ спокійних буднів.
Ми весь час стоїмо на грані
Невідомих шляхів майбутніх».*

Але хоч і було життя їх бурхливим у Польщі, Олену все сильніше тягнуло до міста своєї юності – в Київ. У липні 1941 року у складі однієї з похідних груп Олена разом із письменником Уласом Самчуком перейшла річку Сян і вирушила до Львова, а вже 22 жовтня прибула до Києва. Так здійснилась її мрія. Лише в листопаді 1941 року Михайло слідом за дружиною прибув до окупованого німцями Києва. Подружжя відразу кинулось налагоджувати громадське і політичне життя у місті. Олену обрали членом Української національної ради, вона очолила Спілку українських письменників. У всьому її підтримувала її незмінна опора і захист – чоловік Михайло.

Та не вдалося йому захистити Олену востаннє. У грудні 1941 року німці заарештували членів редакції «Українського слова». Спілка письменників ще працювала. Олену попереджали про можливий арешт, однак вона категорично

відмовилася виїжджати з Києва. «Я з Києва вдруге не поїду, бо це буде зрада самої себе», – пояснювала Олена. Засідку німці влаштували ще з ночі. У приміщення можна було зайти, але покинути його не дозволялося. Фатального 9 лютого 1942 року Олена Теліга зайшла як завжди до Спілки письменників. Через годину туди ж прийшов і Михайло Теліга, знаючи, що його теж заарештують. Коли німці побачили, що всі зібралися, о 15 годині вийшли із засідки і наказали: «Хто не член Спілки, може покинути приміщення». Михайло не вийшов, але вислизнув один із письменників. Усіх заарештованих відвезли до гестапівських казематів на вулицю Короленка, 33, де потім розмістився КДБ (нині СБУ). Допитували Олену і Михайла Телігів, І. Ірлявського, О. Чемеринського, І. Рогача й багатьох інших.

Розповідають, що у камері № 36, куди кинули О. Телігу, знайшли напис на стіні, зроблений її рукою: «Тут сиділа і звідти йде на розстріл Олена Теліга». А зверху було накреслено націоналістичний стилізований під меч Тризуб.

Існує три версії загибелі Олени Теліги. Найпоширеніша каже, що її та Михайла Телігу разом із багатьма іншими українськими націоналістами гітлерівці розстріляли в Бабиному Яру 21 лютого 1942 року. Колишній бургомістр Леонтій Форостовський стверджував, що Теліга не стала чекати страти, перерізавши собі вени у тюремній камері.

Історик Ілля Левітас зазначає, що «широко поширена інформація про те, що в Бабиному Яру поховано Олену Телігу та інших українських націоналістів, розстріляних німцями, – міф... Їх розстрілювали просто у підвалах гестапо, а потім ховали на Лук'янівському цвинтарі. Швидше за все, там і знаходиться могила поетеси». (Згідно з Актом Надзвичайної державної комісії від 1943 року, на Лук'янівському цвинтарі дійсно знайшли братську могилу, в якій поховано близько 400 осіб).

Як згодом казали про подружжя Теліг: вона померла за ідею, а він – за неї.

Вони були вірні одне одному в житті, вони залишилися вірним й у смерті.

*І в павутинні перехресних барв,
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть, не зимне умирання.*

Немає сьогодні їх могили, зате залишилася пам'ять про них, їх життя і боротьбу. Їх подвиг, літературний і патріотичний, закарбовано в книгах, розвідках, дослідженнях.

Муза-натхненниця Української ідеї

Про Олену Іванівну написано надто мало і не суттєво. Багато публіцистичних і біографічних статей присвячених Телізі розглядають її тільки у двох іпостасях: як поетесу, або як націоналістку та активну діячку ОУН.

Але найбільш пристрасне, глибоке дослідження творчої діяльності Олени Теліги здійснив власне її вчитель Дмитро Донцов. Саме ідеолог українського націоналізму красномовно схаактеризував її, як поетку вогнених меж.

Знайомство Олени Теліги з Дмитром Донцовим відбулось у 1930 році у Львові, куди переїхала поетеса з Варшави.

Тоді ж настали злиденні часи – іноді Телізі доводилося працювати з музичними номерами у нічних кабаре Львова, Дрогобича, Станіслава (тепер – Івано-Франківськ), Сокаля. І, навіть манекенницею, але потім вдалося влаштуватися вчителькою початкових класів.

Самовідданість Олени Теліги заради України вразили й водночас надихнули на плідну співпрацю з «поеткою з Божої ласки» Дмитра Донцова. Молода українка стала ученицею і музою лицаря духу національної боротьби.

Власне, сам ідеолог націоналізму дуже прозаїчно схаактеризував Телігу наступним чином: *«Оригінальна в образах та ідеях; цілісна, як рідко хто інший; елегантна у формі своїх віршів; горда в наставленні до життя – вона лишила нам взір справжньої панської поезії в найкращім значенні слова, поезії, позбавленої всього вульгарного, простацького... З'явилась вона, спалахнула і згоріла на тяжкім та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискачка зірка, лишаючи яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам».*

Олена Іванівна стала музою Дмитра Івановича завдяки своїм несамовитим віршам, що так схожі сприйняттям слухачами вогняних, полум'яних поезій Великого Кобзаря. Донцов милувався нею, плекав великі надії.

Він змалював подібність поезії Олени Теліги до творчості улюбленої нею і ним Лесі Українки. Він вказує на геніальний дар поетки вогнених меж в'язати близьке з далеким, нинішнє з майбутнім і вчорашнім, гостро переживати ганьбу рабства своєї поневоленої нації...

І, як підсумок оцінки творчості Теліги Донцов пише: *«Я не знаю ні одного після Шевченка поета, якого поезія була б так насичена ідеєю Божого Провидіння».* У наш «прогресивний модерний вік», або як сказав Дмитро Донцов, «в епоху тріумфуючого хама, у вік отарності, нищення всього індивідуального,

яскравого, сміливого» – зір із гордістю зупиняється на блискучій постаті Олени Теліги, музи та палкій діячці українського націоналізму.

Певні дослідники припускають, що Олена Теліга мала стосунки із багатьма відомими чоловіками, зокрема і з редактором журналу «Вісник» Дмитром Донцовим, у якому тоді друкувалася. Саме ідеолог українського націоналізму зміцнив патріотичні настрої Олени, а також називав її «милим створінням». При цьому, їй було 23, йому – 45.

Влітку 1933 року Теліга писала Наталці Лівицькій-Холодній про Донцова зовсім не як про наставника: *«Натусенько, ти не уявляєш, який він мені дорогий. Не мені зорієнтуватися в тому, що це є: кохання, обожання, приязнь чи захоплення, чи не те, не друге й не третє. Але це почуття таке глибоке, що ти мусиш з ним погодитися. Мене мучає одне: при всій моїй великій любові до Михайла у мене нема до нього кохання. Життя є дуже тяжким для нас обидвох, а зокрема для мене, бо я з любови до Міші стараюся не показати йому брак кохання...»*.

Дружиною Донцова була у минулому воячка жіночої чоти УСС, поетка та феміністка, очільниця Союзу українок Марія Бачинська. Про Олену Телігу вона писала таке: «Чарівна жінка, повна індивідуальної жіночої принади. Говорила глибоким альтовим голосом, сміялася часто, закотисто. Мала регулярні риси обличчя, рівний ніс, виразні уста і живі очі, що вміли кидати блискавиці. Була вище середнього росту, шатенка, рівномірної будови і пристрасно любила танці. Розсипала свою зайвину перлисто: комусь там дотик рук, комусь гарячий сміх».

Як вважають дослідники творчості Олени Теліги, саме Донцову вона присвятила вірш «Подорожній»:

***Гостре щастя, раптовним блиском
мою душу до дна пропалить:
Не чужий ти, а свій і близький,
Це ж на тебе я так чекала.***

Втім, їхні шляхи розійшлися влітку 1941 року.

Письменник та журналіст Юрій Клиновий (син Василя Стефаника) теж мав симпатію до Олени Теліги. Він присвятив їй цілий розділ у своїй книзі статей та есеїв «Моїм синам, моїм приятелям».

Вони зустрілися на дні народження Донцова у листопаді 1938 року. Того вечора Клиновий запросив Олену на танець. Поетеса була вправною

танцюристкою: коли у них з чоловіком не було роботи у Варшаві, вона танцювала українські танки в нічних закладах, а чоловік їй акомпанував на бандурі.

Згодом Олена написала Клиновому лист, в якому згадала і той вечір та танець: «Ти потягнув мене в танок так владно, ніби я належу тільки тобі і нікому іншому». З того часу вони багато переписувалися, однак їхні стосунки охололи після розколу ОУН, а вони опинилися у різних частинах.

Олена Теліга любила фліртувати з багатьма чоловіками. Чи заходили ті стосунки далі ніж флірт – цього ніхто не знає. Михайло Теліга бачив кокетство дружини і ревнував. Зрештою, він пішов від Олени, а вона написала вірш «Вірність» і попросила його повернутися. Це спрацювало, і надалі Михайло не покидав дружини до смерті.

*Скарбницю ту ти залишив безжурно,
А я сховала у глибокий спокій,
Де інших пристрастей рвучкі потоки
Її не змиють у годину бурну.*

*Приходять люди й золоті пориви
Несуть за скарби, що господар кинув,
Та я не хочу за найвищу ціну
Віддати те, чим володіє привид.*

Дорогою честі: Олена Теліга і ОУН

Олена Теліга і Олег Ольжич. Їх долі багато у чому схожі. Обоє народилися в один і той самий день, 21 липня, але з різницею в один рік: вона – у 1906-му, він – у 1907-му. Обом довелося переважну частину дорослого життя мешкати на чужині. Обоє стали видатними поетами – хоча то була лише одна з іпостасей їхніх багатогранних особистостей. Обоє належали до ОУН, боролися за незалежну Україну і загинули від рук нацистів у розпал Другої світової війни.

Олег Кандиба народився у Житомирі. Змалечку виховувався в українському дусі, адже його батьком був видатний поет Олександр Іванович Кандиба, відомий під псевдонімом Олександр Олесь. Під час Української революції батько підтримував УНР і виїхав за кордон як аташе з питань культури. За ним емігрувала і його родина.

Олег закінчив Карлів університет у Празі і у 23-річному віці захистив дисертацію на ступінь доктора філософії на тему «Неолітична мальована кераміка

Галичини». Став відомим українським поетом «Празької школи» під псевдонімом Олег Ольжич. Проявив себе як талановитий вчений-археолог. Співпрацював із Гарвардським університетом, навіть здійснив спробу заснувати Український науковий інститут в Америці.

Та з часом Ольжич майже відійшов від археології, оскільки зосередився на діяльності в лавах ОУН. Від 1937 року він очолював культурно-освітню референтуру, а від 1939-го – революційний трибунал ОУН. Узяв участь у збройній боротьбі Карпатської України проти угорських окупантів.

Познайомилися Олена Теліга і Олег Ольжич у Празі, ще в студентські роки. Пізніше стежили за поетичною творчістю одне одного, навіть публікувалися в одних і тих самих виданнях. Теліга називала Ольжича «найбільш яскравим представником сучасної молоді поезії». Та в житті вони практично не спілкувалися.

І ось в грудні 1939 року Теліга зустріла Ольжича у краківській кав'ярні «Фенікс». До цього вони теж зустрічалися й не один раз, здебільшого на громадських заходах. Але ця зустріч стала особливою, небуденною, а для Олени Теліги такою, що зумовила новий етап у подальшій долі.

Олена Теліга дедалі більше починає цікавитися діяльністю Організації українських націоналістів, яка поступово набирала сили й ставала найвпливовішою громадсько-політичною силою не лише в еміграції, а й на Західній Україні.

Олег Ольжич уже був відомий не лише як талановитий поет, а передовсім як громадський і політичний діяч, один із керівників націоналістичного руху, заступник Голови Проводу ОУН. За його плечима – досвід революційних боїв за Карпатську Україну, організаційна робота з проведення II Великого збору українських націоналістів.

Тим часом Олена вже ідейно й світоглядно сформувалася й виявила готовність приєднатися до ОУН, влитися в організований український націоналістичний рух.

Олена Теліга вступила до ОУН та склала присягу перед Олегом Ольжичем: *«Присягаю перед Всемогутнім Богом і Україною, на кров героїв і кров славної пам'яті Вождя, бути вірним до загибелі Ідеї Націоналізму, віддати все й життя своє в боротьбі за Українську державність, повинування все й всюди Голові Проводу ОУН, вдержати поручені мені тайни Організації Українських Націоналістів, жити й вмерти. Так мені, Боже, допоможи!»*

Як діячка ОУН, Олена Теліга бере активну участь у роботі Культурної референтури ПУН, що її очолював Олег Ольжич. На плечі молоді жінки одразу впала важка, але цікава робота. Вона готувала ідеологічні й вишкільні матеріали, які відправлялися на українські землі. Складала тексти листівок, відогуків, листочок.

Мала публічні, хоч і нелегальні виступи перед членством ОУН, яке приходило з України.

Тоді вже йшла Друга світова війна, Краків був під німецькою окупацією...

Коли 1941 року нацистська Німеччина напала на Радянський Союз, Олена Теліга зі своїм чоловіком у складі похідних груп ОУН(М) вирушила в Україну. 22 жовтня вона доїхала до окупованого Києва – міста, де промайнуло її дитинство. Замешкала по вулиці Караваєвській (сучасна адреса будинку – вулиця Льва Толстого, 25/18).

Приїхав до Києва і її «куратор» – Олег Ольжич. Він поселився неподалік по Караваєвській (нині Льва Толстого, 15; на обох будинках встановлено меморіальні дошки). Активно налагоджував підпільну мережу ОУН в Україні. Став одним з організаторів Української Національної Ради – політично-громадського центру передпарламентського типу, куди вступила й Олена Теліга.

Однак нацисти зовсім не бажали відродження українського національного життя в Києві. Розпочалися репресії. В середині січня 1942 року разом із низкою українських діячів, над якими постала загроза арешту, Олег Ольжич виїхав до Львова. Олена Теліга залишилася: «Ще раз із Києва на еміграцію не поїду! Не можу...».

Теліга очолила створену тоді Спілку українських письменників. Почала видавати журнал «Літаври». Хотіла опублікувати твори репресованих у 1930-ті українських письменників, зокрема Євгена Плужника, Миколи Хвильового.

Однодумці шукали можливостей, щоб проголосити українську державну суверенність. Вони створили Національну раду, до якої увійшли представники різних політичних сил. Тоді Олена Теліга зустрілася з Ізидорою Косач, наймолодшою сестрою Лесі Українки. Втім окупаційна влада мала інші уявлення про статус завойованих територій. Українські видання невдовзі закрили, почалися арешти.

Відомий український вчений Юрій Бойко писав: «Велика роль у піднесенні рівня національної свідомості належала «Українському слову... передусім у тому, що воно ані на хвилину не припиняло пропаганди ідеї української державності... Це було те, що являло пряму небезпеку для імперської політики Третього Рейху. Редактори це добре усвідомлювали. Але вони йшли напролом. Важливо було зробити в цьому напрямку якнайбільше, поки ворог не почне свої репресії».

Були випадки, коли до «Українського слова» чи «Літаври» надходили статті, в яких автори оспівували фюрера та його «новий порядок». Такі нотатки О. Теліга не друкувала, незважаючи на те, що це часто ставало приводом для доносів у гестапо. Перша хвиля репресій прокотилася містом у грудні 1941 року, коли було заарештовано багато

націоналістів-підпільників та співробітників «Українського слова». Тижневик перестав виходити, а згодом було закрито і «Літаври». Над Оленою Телігою нависла смертельна небезпека. Вона про це знала, але навідріз відмовлялася залишити місто, і всі свої зусилля сконцентрувала на роботі Спілки письменників.

Олег Штуль, очевидець тих подій, згадував: «Олена Теліга живе наче на Клондайку. Жахливе харчування, в хаті холодно, нема ні води, ні світла. Але поетеса щодня, точно о 9-й годині ранку, акуратно причесана, елегантно одягнена, тремтячи від холоду, з посинілими пальцями, але з привітною й посмішкою, що підбадьорює, – у будинку Союзу на вулиці Трьохсвятительській. Це був справжній героїзм, і все для того, щоб дотриматися своїх принципів і продовжувати роботу. Тут виявилася постать Олени Теліги у всій її величі – у житті реалізувати свої принципи до останнього».

Друзі попереджали, що гестапо готує засідку у приміщенні Спілки, і радили їй туди не йти. Але Теліга сказала: «На мене чекають люди. Я не можу не прийти тому, що боюсь арешту. Зрештою – їх також поарештують. Я не можу втікти, бо хтось міг би сказати: в небезпеці нас лишила, а перед небезпекою говорила про патріотизм і жертвенність. Коли я не повернусь, то не забувайте про мене. Коли я загину, то знайте, що свій обов'язок сповнила до кінця».

7 лютого гестапо заарештувало у Києві понад 200 українських діячів.

У тюрмі на Володимирській Олена Теліга знову зустрілася з Ізидорою Косач. Сестрі Лесі Українки вдалося вийти на волю – і саме Ізидора розповіла про останні дні поетки. Подружжя Теліг розстріляли в Бабиному Яру. Терор проти українського підпілля тривав. Окупанти не планували ніякої української держави. Масштаб мистецького таланту Олени Теліги вдалося досягнути лише після публікації її посмертних збірок. Вона вірила:

*Заметемо вогнем любови межі,
Перейдемо убрід бурхливї води,
Щоб взяти повно все, що нам належить,
І злитись знову зі своїм народом.*

Після цієї трагедії Олег Ольжич заявив: «Карти кинені раз на завжди. Відкривається ще один фронт нашої боротьби». Його дружина, Катерина Білецька-Кандиба, пізніше згадувала: «Він носив на собі тягар вини за смерть Олени Теліги та її чоловіка Михайла».

На початку 1944 року, після арешту Андрія Мельника німцями, Ольжич фактично став головою Проводу українських націоналістів. Та вже 25 травня 1944 року його самого заарештували у Львові на конспіративній квартирі по вулиці Личаківській, 32.

Олег Ольжич був закатований у концтаборі Заксенгаузен під Берліном у ніч проти 10 червня 1944 року. Тіло спалили у печі крематорію. Припускають, що фатальну роль у його долі могла відіграти висадка британських і американських військ у Нормандії, що почалася чотирма днями раніше. Дізнавшись про довоєнну працю на ниві археології, гестапівці підозрювали Ольжича у зв'язках із США, тому вибивали свідчення з шаленою жорстокістю.

Через півтора місяці у Празі помер і Олександр Олесь. Він знав про арешт сина, але до останнього сподівався, що той залишився живим...

Творча спадщина

Свою літературну діяльність Олена Теліга розпочала у 1928 році, будучи студенткою історико-літературного відділу Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі.

Саме тоді вона почала друкувати свої вірші та статті в «Літературно-науковому вістнику», який у той час виходив у Львові під редагуванням літературознавця, українського політичного діяча та ідеолога українського націоналізму – Дмитра Донцова. І саме він перший оцінив її талант. На сьогодні відомий лише сорок один вірш з написаних поетесою та низка публіцистичних статей. Більша частина її творів, на жаль, загубилися. При житті вона не встигла видати жодної власної книжки. Перші видання поетичних творів Олени Теліги окремими збірками вийшли друком на еміграції: «Душа на сторожі» (1946), «Прапори духа» (1947), «О. Теліга. Збірник» (1977), «Полум'яні межі» (1977).

У радянській Україні ім'я поетеси замовчувалося і згадалося тільки у 1989 році, коли в журналі «Україна» № 43 була опублікована присвячена Олені Телізі стаття Леоніда Череватенка «Вмерти в Києві» і добірка її віршів. Після цього в періодиці почали з'являтися статті про життя і творчість поетеси та окремі її поезії, як передруки з діаспорних видань. Пізніше вийшли видання: «Теліга О. «О краю мій... Твори, документи, біографічний нарис» (1999), «Теліга О. Листи. Спогади», (2003), «Теліга О. Вибрані твори» (2006) та інші.

Головна тема поезії Олени Теліги – подружні взаємини, роль жінки в суспільстві, в житті нації, поетична форма – послання. У своїй ліриці вона поєднувала ніжність з безмежною любов'ю до життя, запереченням міщанського духу. Її заяви про становище жінки в суспільстві були дуже прогресивними та сміливими на той час. Вона протиставляла свої погляди поглядам західних феміністок, проголошуючи, що місія жінки – у «ніжності», у підтримці бойового духу чоловіків. Цю притаманну їй творчості особливість літературознавці визначили як «пасіонарність любовної лірики».

Особливістю лірики Олени Теліги є також її здатність до передбачення. Так, наприклад, у вірші «Поворот» вона описала у деталях повернення на рідну землю, щоб «злитися знову зі своїм народом», а в поезії «Лист» передбачила свій трагічний кінець: «Гарячу смерть – не зимне умирання».

Сьогодні Олена Теліга та її поезія znana не лише в Україні, а і за її межами. Твори поетеси перекладені англійською, французькою, польською, білоруською, грузинською та іншими мовами.

Ушанування пам'яті

Ушанування пам'яті Олени Теліги має власну історію і традиції, які, на жаль, свідчать про тернистий шлях повернення її в Україну. Чимало українців дізналися про Олену Телігу тільки у 1992 році, коли вперше в незалежній Україні відзначалося 50-річчя її трагічної й водночас героїчної загибелі.

📖 У 1993 році в Києві було створено перший осередок нині відомого Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги. За його клопотанням ім'я поетеси було присвоєно бібліотеці № 15 для дітей та юнацтва у столиці, Київській спеціалізованій середній школі № 97 з поглибленим вивченням англійської мови, середній школі № 1 у місті Феодосії (Крим). Традиційними стали всеукраїнські конкурси на краще

виконання творів Олени Теліги «Щоб далі йти дорогою одною», які щороку в лютому проводить Товариство.

📖 З 1994 року діє україномовна видавнича організація «Видавництво імені Олени Теліги».

📖 У 2000 році було засновано Міжнародну літературно-мистецьку премію імені Олени Теліги, першим лауреатом якої стала видатна українська поетеса – Ліна Костенко.

📖 Вперше в Україні на урядовому рівні було вшановано пам'ять Олени Теліги у дні відзначення її 90-літнього ювілею.

📖 У 2006 році був випущений присвячений поетесі конверт із спеціальним погашенням.

📖 У 2007 році Національний банк України випустив монету номіналом 2 гривні із зображенням Олени Теліги.

📖 У 2007 році вийшов документальний фільм «Приватний лист світові», присвячений 100-річчю від дня народження Олени Теліги.

📖 На честь Олени Теліги були встановлені Меморіальні дошки у Львові, Рівному, Києві, Подєбради на тих будинках, де вона жила, вчилась і працювала.

📖 У 2009 році відбулося урочисте відкриття пам'ятника Олені Телізі у місті Києві на території скверу «Поляна» навпроти 12 корпусу КПІ.

📖 25 лютого 2017 року на території Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр» у Києві відбулося відкриття пам'ятника Олені Телізі.

📖 Всього по Україні ім'ям Олени Теліги названо вулиці більше, ніж у тридцяти населених пунктах.

📖 Твори Олени Теліги введені у програму з української літератури середньої школи.

Жіноче товариство імені Ольги Басараб та Олени Теліги пропонує заснувати державну відзнаку **«Медаль Олени Теліги»**, якою б нагороджувалися захисниці України, які беруть участь у війні з росією.

Про це йдеться у зверненні товариства до президента України Володимира Зеленського.

В листі зазначається, що Олена Теліга – українська поетка, визначна діячка ОУН, розстріляна нацистськими окупантами у Бабиному Яру в лютому 1942 р. Доля цієї мужньої жінки досі викликає подив і захоплення у багатьох людей. Борець за незалежність України у ХХ сторіччі, вона була романтиком національної ідеї, писала ліричні вірші, водночас була надзвичайно вольовою постаттю.

В товаристві наголошують, що життя і смерть О. Теліги зробили її справжнім символом невмирущості Української нації. Проживши життя коротке, але насичене, Олена Теліга довела, що за свою країну не шкода віддати і найцінніше.

Водночас, героїчна відсіч, яку чинить Україна, була би неможливою без внеску наших жінок-захисниць. Нині в Українській армії жінки становлять 22%, це один із найвищих показників серед країн Європи. Українські захисниці нарівні з чоловіками боронять рідну землю й виконують найскладніші завдання. Їх героїчні вчинки можна побачити кожного дня, впевнені в жіночому товаристві.

Тож, запропонована медаль символізуватиме глибоку повагу та вдячність Українського народу кожній героїні, які на грані неможливого, рятують своїх друзів, захищають свою Батьківщину, боронять її свободу, незалежність і соборність.

Першу «Медаль Олени Теліги» жіноче товариство пропонує вручити парамедику із «Азовсталі» Катерині Поліщук («Пташка»), яка своєю мужністю усім подає приклад незламності. Її разом з іншими захисниками Маріуполя звільнили з полону. Віддали на обмін Медведчука, а додому повернулося 215 українських воїнів.

До слова, письменниця Ірен Роздобудько також підтримала ідею заснування такого ордену, про що написала у соцмережах.

Відомі люди про Олену Телігу

«Це був справжній героїзм, і все для того, щоб дотримати слова своїх засад і продовжувати роботу. Тут виявилась постать Олени Теліги у всій її величі – в житті реалізовувати всі свої засади до кінця», – військовий і політичний діяч **Олег Жданович (Штуль)** («На поклик Києва»).

«Завдяки її щирості, завдяки тому, що словам відповідали діла, завдяки тому, що смерть її стала лише здійсненням героїчної моралі, вся її публіцистична й поетична спадщина стала величезної ваги маніфестуванням людини неповторної, ім'я якій Олена Теліга, але разом з тим і об'явом типу нової людини, який персоніфікує собою змагання, жертву і вічність тих сотень мужніх, які впали за Україну...» – літературознавець **Юрій Бойко** («Олена Теліга як публіцистка і поетка»).

Літературний критик, публіцист, філософ, політичний діяч **Дмитро Донцов** («Поетка вогненних меж»):

«З'явилася вона, спалахнула і згоріла на важким та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискавка зізда, лишаячи, хоч згасла фізично, яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам».

«Як людина, що переживала ганьбу й рабство своєї нації, чулася вона в нудних мурах проклятого межидіб'я, мов вільний птах, що рветься крізь ґрати. Вона знає, що той, хто хоче передиратися через дротяну загороду, або зломити

грати, щоб вирватись на волю, може це зробити, тільки лишаючи за собою подерті крила, шматки вирваного м'яса, сліди крові. Іноді й саме життя».

«Поява її, що ввірвалася у наш «сірий натовп» межидіб'я з своєю горіючою «душею в червоній амазонці», є пророчистий знак, що невидимими, таємними шляхами, на руїнах і згарищах минулої слави, росте й формується наново, з старого коріння, володарно-панський дух нової провідної верстви нової України».

«Той святий вогонь ентузіазму, запалу, любові до свого краю, який палав колись у грудях Жанни д'Арк, й примусив її взяти до рук меч, провадити військо до бою, той вогонь охоплював щораз більше душу й серце Олени Теліги, родив її поетичні твори, її діла революціонерки», – письменник та літературознавець **Олесь Бабій** («Олена Теліга»).

«До тих, хто непримушено взяли на себе терновий вінок свідчення про правдивість і незламність ідеалів свободи й державності, що їх на своїх прапорах виписала українська нація і її духовна творчість, належить Олена Теліга і її товариші, мистці пера в різних ділянках, які загинули в Києві від рук німецького Гестапо», – **Олег Жданович (Штуль)** («Література й революція»).

Видання з фондів бібліотеки

Агєєва В. Серце з любови та криниці / В. Агєєва // Локальна історія. – 2022. – № 1. – С. 78-83.

Багряна А. Про Марію Заньковецьку, Олену Телігу, Вангу, Марію Приймаченко, Славу Стецько / А. Багряна. – Київ : ТОВ Фірма «Антологія», 2016. – 96 с.

Байбак Т. Шлях діячки ОУН Олени Теліги: від Петербурга до України / Т. Байбак // Історія та правознавство. – 2019. – № 1-2. – С. 55-57.

«**Блакитне сонце мені світило...**» // Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя / Є. Сверстюк. – Київ : ТОВ Видавництво «КЛЮ», 2014. – С. 292-303.

Веремійчик О. «Над могилою вашою – тиша і спокій» / О. Веремійчик // Українське Слово. – 2019. – 13 лют.-26 лют. – С. 1, 19.

Веремійчик О. Пломінний день Олени Теліги / О. Веремійчик // Українське Слово. – 2020. – 11 лип.-24 лип. – С. 7.

Веремійчук О. Олена Теліга. Душа на сторожі / О. Веремійчук // Українське Слово. – 2020. – 8 жовт.-26 жовт. – С. 7.

Веремійчук О. Подруги Олени Теліги / О. Веремійчук // Українське Слово. – 2020. – 12 трав.-22 трав. – 10-11.

Веремійчук О. Сто п'ятнадцять років від дня народження Олени Теліги / О. Веремійчук // Українське Слово. – 2021. – **13-26 лип.** – С. 9.

Веремійчук О. Сумна дата – двадцять перше лютого / О. Веремійчук // Українське Слово. – 2020. – **11 лют.-24 лют.** – С. 4.

Воронюк Л. Жіночий альбом. Дванадцять віршів Олени Теліги стануть піснями / Л. Воронюк // Україна молода. – 2020. – **15 лип.** – С. 13.

Головай І. «Життя – це боротьба, а боротьба – це істинне життя» / І. Головай // Слово Просвіти. – 2025. – **24 лип.-6 серп.** – С. 11.

Головко Т. Героїчний чин ОУН / Т. Головко // Україна молода. – 2024. – **10 трав.** – С. 8-9.

Горняткевич А. Бандура – супутниця подвижників визвольної боротьби : з життєпису Михайла Теліги як бандуриста / А. Горняткевич // Народна творчість та етнографія. – 2004. – **№1-2.** – С. 76-78.

Жулинський М. Ольжич і Теліга – вища ліга / М. Жулинський // Літературна Україна. – 2017. – **27 лип.** – С. 8-9.

Зустріч з Оленою Телігою // Гординський С. На переломі епох : літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади. – Львів : Світ, 2004. – С. 199-204.

Іван Ротач та Олена Теліга : [уринок з автобіографічного роману Володимира Покотила «Лицарі золотого тризуба»] // Українська культура. – 2016. – **№ 5.** – С. 48-49.

Ковалів Ю. Олена Теліга (1906-1942) / Ю. Ковалів // Ковалів Ю. Історія української літератури : кінець XIX - поч. XXI ст. : підручник : у 10 т. – Київ : ВЦ «Академія», 2019. – Т. 6 : На розламах міжвоєнного двадцятиліття. – С. 280-287.

Ковалів Ю. Олена Теліга / Ю. Ковалів // Слово і Час. – 2018. – **№ 7.** – С. 80-84.

Колосов І. Театр у Києві за німецької окупації і несподівана зустріч із Оленою Телігою / І. Колосов // Українська культура. – 2016. – **№ 5.** – С. 66-69.

Ліцкевич О. «Жінка – це не квола істота»: життя і смерть Олени Теліги / О. Ліцкевич // Українське Слово. – 2022. – **9-22 лют.** – С. 12.

Ми були з головою в роботі... // Українська культура. – 2016. – **№ 5.** – С. 36-39.

Миронець Н. Олена Теліга / Н. Миронець // Українки в історії / за заг. ред. В. Борисенко. – Київ: Либідь. – 2004. – С. 196-202.

Миронець Н. Чи знайдеться рукопис втраченої збірки поезій Олени Теліги? / Н. Миронець // Літературна Україна. – 2020. – **8 серп.** – С. 4-5.

Неоромантизм поезії Олени Теліги // Твори на вільні теми для учнів 10-11 класів та абітурієнтів. – Харків : Ранок, 2003. – С. 296-298.

«Обов'язок сповнила кінця...» // Слабошпицький М. 25 поетів на вигнанні. – Київ : Ярославів Вал. – 2012. – С. 266-293.

Олена Теліга // Бабкіна К. Сила дівчат: маленькі історії великих вчинків / К. Бабкіна. – Київ : Книголав, 2018. – С. 88.

Олена Теліга // Видатні постаті в історії України ХХ ст. : короткі біограф. нариси / за ред. В. І. Гусєва. – Київ : Вища школа. – 2011. – С. 335-337.

Олена Теліга. Духовна велич героїчного чину // Жулинський М. Українська література: творці і твори : учням, абітурієнтам, студентам, учителям / М. Жулинський. – Київ : Либідь, 2011. – С. 651-663.

Олена Теліга – жінка нескореної долі // Українська мова та література. Шкільний світ. – 2022. – № 5-6. – С. 85-90.

Олена Теліга // Жулинський М. Слово і доля / М. Жулинський. – Київ, 2002. – С. 571-581.

Олена Теліга // Журавель Ю. Знай наших. Обличчя. Думки. Вчинки : ілюстр. книга про життя видатних синів та дочок нашої землі. – Рівне : Діти підземелля, 2019. – Кн. 1. – С. 94-95.

Олена Теліга // Клімов А. А. Україна. 101 видатна постать / А. А. Клімов. – Харків : Ранок, 2009. – С. 30-31.

Олена Теліга // Кошик М. 100 українців, яких варто знати / М. Кошик – Крихівці : Видавництво «Магура». – С. 162-163.

Олена Теліга // Література України : для дітей середнього шк. віку / авт.-упоряд. В. М. Склярєнко, Я. О. Батій. – Харків : Фоліо, 2006. – С. 276-278.

Олена Теліга // Нартов В. Видатні особистості України / В. Нартов. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – С. 228-234.

Олена Теліга: невблаганний фатум // Тарасенко О. Благословенне жіноче ім'я – Україна (жіночі портрети країни) / О Тарасенко. – Київ : ТОВ «Поліпрінт», 2021.

Олена Теліга // Пономарьов В. Рік української історії : календар-довідник. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан. – 2013. – С. 73.

Олена Теліга // Саєнко А. Історії про життя ще 50 українців та українок / А. Саєнко. – Харків : Видавництво «Ранок», 2024. – С. 20-21.

Олена Теліга // 100 великих українців. – Київ : Арій. – 2010. – С. 429-431.

Олена Теліга // 100 найвідоміших українців / [під заг. ред. Ю. Павленка]. – [Київ] : КМ-БУКС. – [2015]. – С. 600-608.

Олена Теліга // Усі українські поети / упоряд. Ю. І. Хізова, В. В. Щоголева. – Харків : ПП «Торсінг плюс», 2009. – С. 301-304.

Олена Теліга // Це зробила вона / наук. ред. Д. Вортман. – Київ : Видавництво, 2018. – С. 51

Осипчук Н. Фатальне рішення пані в капелюшку: що змусило Олену Телігу лишитися в окупованому фашистами Києві / Н. Осипчук // Українське Слово. – 2021. – **13-26 лип.** – С. 8-9.

Осипчук Н. Фатальне рішення пані в капелюшку / Н. Осипчук // Україна молода. – 2021. – **20-21 лип.** – С. 10.

Подєбради і Прага в житті Олени й Михайла Теліг // Коваль Р. Жінки у визвольній війні. Історії, біографії, спогади. 1917-1930 / Р. Коваль. – Київ : Видавництво Марка Мельника, 2020. – С. 85-88.

Події 1939-1940 років. Оборонні бої в Україні 1941 року // Петровський В. В. Історія України: неупереджений погляд: факти. Міфи. Коментарі / В. Петровський. – Харків : ВД «Школа», 2010. – С. 416-438.

Полум'яна патріотка : [до 110-річчя від дня народження О. І. Теліги (1906-1942)] // Календар знаменних і пам'ятних дат. – Київ, 2016. – **№ 3.** – С. 36-46.

Роздобудько І. В. Неймовірна. Ода до радості : роман / І. В. Роздобудько. – Київ : Нора-Друк, 2022. – 368 с.

Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя / Є. О. Сверстюк. – Київ : Кліо, 2014. – 768 с.

Славич Н. Книга про надзвичайну жінку / Н. Славич // Українська літературна газета. – 2025. – **Січ.** – С. 39.

Скрипник Л. Олена Теліга: «Життя – це боротьба, а боротьба – це справжнє життя» / Л. Скрипник // Українська мова і література в школі. – 2016. – **№ 5.** – С. 44-49.

«Справжнє життя – це боротьба» : [130 років від дня народження Олени Теліги] // Шкільна бібліотека. – 2017. – **№ 7.** – С. 48-50.

Стріла : суб'єктивна антологія / [упорядник В. О. Базилевський]. – Київ. : Просвіта : Український письменник, 2013. – 1099 с.

Творчість Олени Теліги на тлі світової жіночої лірики // Качуровський І. Променисті силуети / І. Качуровський. – Київ : Києво-Могилянська Академія. – 2008. – С. 373-410.

Теліга Олена (1907-1942) // Українські письменники : біографії, огляди творчості, літературні напрямки і течії, літературознавчий словник. – Київ : Велес. – 2011. – С. 246-248.

Теліга Олена (справжнє ім'я – Олена Іванівна Шовгенева; 1907-1942) // Усі письменники і народна творчість : довідник. – Київ : Велес. – 2007-2008. – С. 317-319.

Теліга Олена Іванівна // Провідники духовності в Україні : довідник / за заг. ред. І. Ф. Кураса. – Київ : Вища школа, 2003. – С. 318-320.

Тереверко О. Олена Теліга – символ гідності та честі / О. Тереверко // Народна армія. – 2017. – **16 берез.** – С. 22.

Топчій А. Пам'ять про Олену Телігу жива / А. Топчій // Українське Слово. – 2020. – № 29-30. – С. 7.

«Тут Україну кожен носить в серцю таку, яку собі виборов у важких змаганнях зі світом і зо собою» // Файзулін Я. Історія.UA: постаті, факти, версії / Я. Файзулін. – Київ : Видавничий дім «КОМОРА», 2021. – С. 143-149.

Українська лицарка. Дитинство Олени Теліги // Багряна А. Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Олену Телігу, Вангу, Марію Приймаченко, Славу Стецько : оповідання / А. Багряна. – Київ : ТОВ Фірма «Антологія», 2016. – С. 22-39.

Українські письменники: біографія, огляди творчості, літературні напрями і течії, літературознавчий словник : [довідник] / [укладач М. І. Преварська]. – Київ : Велес, 2013. – 368 с.

Чемерис В. Л. Амазонка ; Київ-Соловки / В. Л. Чемерис. – Харків : Фоліо, 2016. – 507 с.

Червак Б. Олена Теліга / Б. Червак. – Харків : Фоліо, 2024. – 416 с.

Червак Б. Олена Теліга: Боротися за Україну, жити для України! / Б. Червак // Українська літературна газета. – 2020. – 13 берез. – С. 2.

Червак Б. Олена Теліга: «Життя – це боротьба, а боротьба – це справжнє життя» / Б. Червак // Країна жіночого роду. Бібліотека «Історичної правди» / уклад. В. Кіпіані. – Харків : Віват, 2021. – С. 77-88.

Шпак В. П. Олена Теліга / В. П. Шпак // Історія української літератури: ХХ - поч. ХХ ст. : навч. посіб. : у 3 т. / за ред. В. І. Кузьменка. – Київ : Академвидав, 2013. – Т. 1. – С. 337-344.

Твори Олени Теліги

Теліга О. Вибрані твори / О. Теліга. – Київ : ЦУЛ, 2017. – 144 с.

Теліга О. Вибрані твори / О. Теліга ; упорядник О. Зінкевич. – 2-ге вид., доп. – Київ : Смолоскип, 2008. – 534 с.

Теліга О. Збірник / О. Теліга. – Київ : Видавництво ім. О. Теліги, 1992. – 472 с.

Теліга О. Листи. Спогади / О. Теліга. – Київ : Видавництво ім. О. Теліги, 2003. – 400 с.

Електронні ресурси

Вельможко В. Олена Теліга та Олег Ольжич – лицарі поезії та визвольної боротьби [Електронний ресурс] / В. Вельможко // Народний Рух України : [сайт]. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://www.rukh.team/%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B3-%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B6%D0%B8%D1%87-%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D1%80%D1%96-%D0%BF/> дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Дудар С. Олена Теліга – символ перемоги духу над матерією [Електронний ресурс] / С. Дудар // ІА «Дивись.info» : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: <https://dyvys.info/2021/07/21/olena-teliga-symvol-peremogy-duhu-nad-materiyeyu/> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Дудіна Т. Олена Теліга : коротка біографія [Електронний ресурс] / Т. Дудіна // ОСВІТА.UA : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/biography/91344/> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Калачова М. Вірні у житті, вірні у смерті [Електронний ресурс] / М. Калачова // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2008. – Режим доступу: <https://kpi.ua/805-10> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Калачова М. Олена Теліга. Коротке життя довжиною у вічність [Електронний ресурс] / М. Калачова // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2007. – Режим доступу: <https://kpi.ua/teliga> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Ковальов Д. Муза-натхненниця Української національної ідеї [Електронний ресурс] / Д. Ковальов // Останній Бастіон : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу: https://bastion.tv/muza-nathnennicya-ukrayinskoyi-nacionalnoyi-ideyi_n48139 (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Кокетка, танцівниця, борчиня ОУН : цікаві і маловідомі факти біографії поетки Олени Теліги [Електронний ресурс] // ZAXID.NET : [сайт]. – Текст. дані. –

Київ, 2025. – Режим доступу: https://zaxid.net/olena_teliga_biografiya_tsikavi_fakti_z_osobistogo_zhittya_poetka_model_tantsivnitsya_n1609394 (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Мараєв В. Олена Теліга й Олег Ольжич: поети-борці у вирі війни [Електронний ресурс] В. Мараєв // Український інтерес : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2025. – Режим доступу: <https://uain.press/blogs/olena-teliga-j-oleg-olzhych-poety-bortsi-u-vyri-vijny-245769> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Олена Теліга та Олег Ольжич – лицарі українського світла. Жертовність, забуття і сучасність [Електронний ресурс] // Радіо Свобода : [сайт] – Текст. дані. – Київ, 2007. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/966947.html> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Супрун М. Українок-захисниць пропонують нагороджувати «Медаллю Олени Теліги»: ідею нагороди передали президентові [Електронний ресурс] / М. Супрун // ТОВ «Інформаційне агентство «Великий Київ» : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2022. – Режим доступу: <https://bigkyiv.com.ua/ukrayinok-zahysnycz-proponuyut-nagorodzhuvaty-medallyu-oleny-teligy-ideyu-nagorody-peredaly-prezydentovi/> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Теліга Олена Іванівна : життя та творчість [Електронний ресурс] // УкрЛіб : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1689> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

1906, народилася поетка, член ОУН Олена Теліга (у дівоцтві – Шовгенева) [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lypen/21/1906-narodylasya-poetka-chlen-oun-olena-teliga-u-divoctvi-shovgeneva> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Червак Б. Олена Теліга: «Життя – це боротьба, а боротьба – це справжнє життя» [Електронний ресурс] / Б. Червак // Історична правда : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2011. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/07/21/46382/> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

І. Г. (Джей Джи). Олена Теліга : цікаві факти [Електронний ресурс] / І. Г. (Джей Джи). // Dovidka.biz.ua : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/olena-teliga-tsikavi-fakti> (дата звернення: 08.06.2026). – Назва з екрана.

Бібліографічний посібник

Жінка нескореної долі

Біобібліографічне досьє

Упорядник:

Карпінська Надія

Редактор

С. Сичова

Комп'ютерний набір

Н. Карпінська

Комп'ютерна верстка

О. Якубовський

Відповідальна за випуск

С. Сичова

Підписано до друку 22.06.2026. 32 стор. Тираж 1 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава, вул. Олеся Гончара, 25 а
[http:// libgonchar.org](http://libgonchar.org) E-mail: pobugonchara@ukr.net